

Türkmen halk yrymlary -11: Haýwanlar, guşlar hakyndaky yrymlar

Category: Halk döredijiligi we rowaýatlar, Kitapcy

написано kitapcy | 22 января, 2025

Türkmen halk yrymlary -11: Haýwanlar, guşlar hakyndaky yrymlar
HAÝWANLAR, GUŞLAR HAKYNDAKY YRYMLAR

Hiç wagt ýatan ýylana degmeli dälmiş. Gowulyga garaşmaly däl.
Ýoldaşy hökman ar alar. Ýylan ýatan adama degmezmiş. Uklap
ýatan adamynyň üstünde köke ýaly tegelenip ýatyberýärmiş.

* * *

Durnanyň ýolbaşçysyny atsaň, ýoldaşlary azaşyp ýörermiş. Atan
adam uly günä gazanar.

* * *

Horaz bosaga gelip gygyrsa, myhman gelermiş.

* * *

Goýny ýedi ýyllap urman, sökmän, käýinmän bakan çopan Hydyr
görmüş.

* * *

Gurt (möjek, böri) türkmenlerde gowy görülýär. «Gurt ýüzi
mübärek» diýlen nakyl hem türkmen halkynda örän ýörgünli
ulanylýar.

* * *

Iti urmaklyk külli günä hasaplanylýar.

* * *

Owuzy gyzgynka iýmeli dälmiş. Täze doglan gölejik ýalmawuz
kimin iýermen bolarmyş.

* * *

Ýylanyň aýagyny gören ýa baý bolarmyş ýa-da garyp düşermiş.

* * *

Sygyrlar guzlanda, käbir ýerlerde «Zeňňi aşy» bişirilýär.

* * *

Bogaz sygyr ýalanarmyş.

* * *

Türkmenler ata münenlerinde, atyň çep tarapyndan baryp, çep aýaklaryny üzeňňä basyp, çep elleri bilen eýere ýapyşyp atlanar ekenler. Söweşjeň türkmeniň sag eli gerekli ýerinde boş bolar ýaly şeýle ediler ekeni.

* * *

At ýuwulanda, sypaň-sermeň edilende, onuň çep gapdalyny çep eliň bilen, sag gap-dalyny bolsa sag eliň bilen ýuwmaly.

* * *

Atyň aýaklaryny galdyrmak isleseň hem, çep gapdalyny çep eliň bilen sag gapdalyny sag eliň bilen galdyrmaly.

* * *

At münüp barýan türkmen bilen öňünden gelýän atly türk-men gabatlaşsa, «Erbet niýet bilen öňünden çykmadym» diýen manyda sag eginleri bilen gabatlaşmaly.

* * *

Garga gagyldasa, myhman geler ýa-da habar geler.

* * *

Halal mal eýesinden aýrylmazmyş.

* * *

Düýe: «Eýämiň ýykyljak ýeri meniň dabanymdanam ýum-şak bolsun!» diýenmiş.

* * *

Mal-gara, öý haýwanlary özleriniň ölü-mi bilen hem eýesiniň başyna gelen belany sowarmyş.

* * *

Mal öldürilende, iç goşlaryny ýata suw-da ýuwmak bolmaýar.

* * *

Mal haram ölse, «Başa gelenini sowsun!» diýmelimiş. Oňa onçakly gynanmaly dälmiş.

* * *

Sygyr saglanda iniň halal bolmaly. Şonda öýe rysgal-döw-let gelýärmiş.

* * *

Mallary suwa ýakmaga baranyňda, ýuwaşjadan sykylyklasaň, sykylyk sesi eşidilse, mallar suwy gowy içermiş.

* * *

Sygry, goýny, düýäni depmek günä. Adam uzagyndan ço-lak bolarmyş.

* * *

Ýylan her gün bir gelen ýerinde düýrlenip ýatsa, şol ýerde gyzyň bardygynyň alamaty.

* * *

Ýylanyň gowuny garyşlap görseň, eliň hiç haçan derlemezmiş.

* * *

Hažžyk (kelpese) güne seredip oturyp, günden özüne güýç alýar ekeni. Ol haýwan güne seredip oturansoň, adamlar arasynda oňa «Güne gargar» diýilýär ekeni. Emma ol haýwan güne gargaman, ondan güýç alýarmyş.

* * *

Münen atyň büdrese, gowy görülmeýär. Ýöne nähili hem bolsa kalbyňda ýagşy niýetler saklap, gowulyga ýormalymyş.

* * *

Baýguş gygyrsa, «Baýhatyn, baýhatyn, baýlygyňdan ber hatyn!» diýip, ondan dileg etmeli, ýogsa «şer getirýär» diýlip, yrym edilýär. Bu akyllý guş «baýguş» diýseň, halamazmyş, «gan guş!»

diýip gargarmyş .

* * *

«Gargalar tamyň üstüne üýşüp gagyldaşsalar, toý bolar»
diýilýär.

* * *

Düýe bagyryberse, gowulygyň alamaty hasaplanylmaýar.

* * *

Düşdüş sallananda, ak düşdüş bolsa, garyndaşyň, gara düşdüş
bolsa, dost-ýarlaryň myhmançylyga geljekdir.

* * *

It zaryn-zaryn uwlasa, türkmençilikde gowulyga ýorulmaýar,
«betbagtlyk bolaýmasyn» diýlen ynanç bilen hudaýýoly
paýlanylýar.

* * *

Möý öldüren adamynyň günäleri dökülmüş.

* * *

Öýe guş uçup girse, bagtlylykdan nyşan hasaplanylýar. Türkmen
halky öz öýünde höwürtgä ýasanan guşa bagtlylygyň alamaty
hökmünde garapdyr.

* * *

Öýe ýylan girse, öldürmeli däl, eger öldürseň, her hili
betbagtçylyk bolmagy ähtimalmyş.

* * *

Bardy-geldi ýylany öldürmeli bolsa, tizlik bilen ony gömmeseň,
ýyldyz göreňde direlermiş.

* * *

Pişik nirä bakyp ýuwunsa, şol tarapdan myhman geler.

* * *

Sygyr guzlanda öz eşenini iýse, gowy görülmeýär. Şol öýden
betgylykly çaga çykarmyş.

* * *

Sygyr, goýun guzlan wagty enesi bilen arasyndan geçseň, enesi emdirmäge almaýarmyş.

* * *

Sygryň owuz süýdi, owuzy ol öýe, bu öýe dadyrylanda, içine kömür bölegi atylsa, göz degmekden gorap saklaýar.

* * *

Towuk horaza öýkünip gygyrsa, şol towugyň damagyny çalmaly, ýogsam, öýe betbagtlyk getirermiş.

* * *

«Horazyň sesini edip gygyrýan mäkiýan (towuk), biwagt gygyrýan horaz şumlugy aňladýar» diýilýär.

* * *

Towşan awçyny görüp, çommaly otury-berse, atmaly däl, atsaň, betbagtlyk getirýär.

* * *

Eger birden ýylan, içýan, dürli mör-möjekler bosup başlasa, ýer titrejekliginiň alamaty.

* * *

Öýüň töwereğine pyşdyl gelse, rysgal-döwlet getirermiş. Pyşdylýň çanagynyň üstüne gatyk guýup goýbermelimiş.

* * *

Hudaýatyny öldürmeklik külli günädir.

Taýýarlan: Gurbanjemal YLYASOWA. Halk döredijiligi we rowaýatlar